РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Куртого Олега Ярославовича

«Самопізнання як категорія філософсько-освітнього дискурсу»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

у галузі знань 03 Гуманітарні науки

за спеціальністю 033 «Філософія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційне дослідження Куртого Олега Ярославовича присвячене актуальній та науково вагомій проблемі, яка торкається сучасного філософсько-освітнього дискурсу і орієнтована на осмислення самопізнання як категорії у вимірі нового педагогічного мислення. Без сумніву, у контексті системної кризи української освіти, посилення прагматизації навчального процесу та втрати його людиноцентричного потенціалу, обрана тема є гострою та своєчасною. Зокрема, дисертант аргументовано доводить, що редукція самопізнання до вузько-психологічного або інструментально-педагогічного виміру призводить до збіднення як теоретичного, так і практичного розуміння освітнього процесу, а це означає, що підійти до тлумачення та розуміння самопізнання з позиції цілісного філософського погляду – не лише методологічно виправдано, а й нагально необхідно для подолання наявних суперечностей у педагогічній теорії та практиці.

Дослідження чудово вписується у широкий контекст сучасних філософсько-антропологічних пошуків, що прагнуть відновити зв'язок між освітою та духовним становленням людини. Поєднання діалектико-логічного, феноменологічного та герменевтичного методів дозволяє авторові запропонувати цілісну концепцію самопізнання, що виражається, насамперед, у синтезі категоріального аналізу, історико-філософської

реконструкції та філософії освіти, які постають фундаментальними вимірами запропонованого дисертантом підходу.

Наукова новизна, ступінь обґрунтованості наукових результатів та їх достовірність

Наукова новизна дисертаційного дослідження відмічена ретельним характером виконання роботи і полягає в цілісному філософському дослідженні самопізнання як категорії філософсько-освітнього дискурсу у параметрах нового педагогічного мислення. Крім того, важливим є те, що автор уперше обґрунтовує необхідність введення самопізнання саме як категорії філософсько-освітнього дискурсу, здійснює аналітику самопізнання як «впізнання себе» в освітньому процесі та розгортає розуміння самопізнання як впізнавання себе у вимірах нового педагогічного мислення. Такий підхід постає не лише актуальним, але й цікавим, оскільки висуває несподіване бачення категоріальних можливостей поняття «самопізнання», яке практично постає підґрунтям для переосмислення всієї архітектоніки філософсько-освітнього дискурсу.

Суттєвим внеском є також уточнення розуміння процесу навчання і виховання як становлення людської суб'єктивності в ракурсі пізнання людиною себе у світі, розуміння продуктивної уяви як способу впізнавання самого себе через бачення себе очима інших та розуміння етичного й естетичного вимірів виховання як способів реального самопізнання. Ці положення набули подальшого теоретичного розвитку у трактуванні поняття «нове педагогічне мислення» через аналітику категорії «самопізнання», у розумінні діалектики не лише як логіки, але й як мислячої педагогіки, а також у баченні концепту «педагогічний простір» крізь призму змісту категорії «самопізнання».

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечено достатнім обсягом наукових джерел, використанням діалектико-логічного,

феноменологічного та герменевтичного методів, а також логічною послідовністю викладу матеріалу від концептуально-теоретичного до конкретно-практичного.

Наукове дослідження було виконано здобувачем на кафедрі філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного в рамках наукової роботи кафедри «Багатоманітність філософських дискурсів сьогодення» під науковим керівництвом доктора філософських наук, професора Возняка Володимира Степановича.

Виходячи з чіткого формулювання мети і завдань роботи, а також положень, які винесені на захист, доцільного застосування адекватних методів аналізу і достатнього обсягу джерельної бази, можна відзначити, що наукова мета, – яка полягає у розкритті змісту самопізнання як категорії філософсько-освітнього дискурсу у контексті нового педагогічного мислення, – досягнута повністю, а здобувач Олег Ярославович Куртий повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача повністю відповідає Стандарту вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія та напрямам дослідження відповідно до освітньо-наукової програми «Філософія».

Дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у розвиток сучасної філософії освіти та філософської антропології.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові збіги, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Куртого Олега Ярославовича є результатом самостійного дослідження здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції чи плагіату.

Використані ідеї та результати інших авторів мають належні посилання та відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана коректною академічною українською мовою, у тексті використано загальноприйняту філософську термінологію. Робота логічно структурована, а назви розділів відповідають їх змісту.

Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами), Вступу, 4 розділів, 10 підрозділів, Висновків та Списку джерел. Загальний обсяг дисертації 162+6 сторінок анотацій, з них 143 сторінки основного тексту. Список використаних джерел складається з 178 найменувань. Структура дисертації обумовлена специфікою дослідження, логікою розкриття проблеми, метою та завданнями роботи.

У Вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, охарактеризовано її актуальність, означено об'єкт та предмет дослідження, визначено мету й завдання, також присутні інші структурні елементи Вступу, які містять належну дисертаційну наповненість.

Перший розділ – «Теоретико-методологічні засади дослідження» –це ґрунтовне дослідження природи категоріальності як такої та категоріального ладу філософсько-освітнього дискурсу зокрема. Важливим є те, що особлива увага приділена критичному аналізові поширених у педагогічній та психологічній літературі уявлень про самопізнання, що дозволяє авторові чітко окреслити методологічні межі власного дослідження та обґрунтувати необхідність виходу на рівень власне філософської категоріальності. Дисертант переконливо показує, що редукція самопізнання до інструментально-педагогічного або вузько-психологічного розуміння є теоретично недостатньою і методологічно хибною.

У другому розділі – «Зміст концепту «пізнай самого себе» (або самопізнання) в історії світової та вітчизняної філософії» – здійснено вагому

історико-філософську реконструкцію становлення ідеї самопізнання від античності до сучасності. Дисертант цілком успішно простежує внутрішню логіку розвитку цього концепту крізь призму сократівської діалектики, платонівської онтології душі, аристотелівської психології рефлексії, стоїчної терапії пристрастей, неоплатонічного містичного повернення до першопринципу, а також через аналіз ключових постатей новоєвропейської та сучасної філософії. Особливо цінним є те, що вітчизняна філософська традиція самопізнання – від Григорія Сковороди до сучасних дослідників – розглядається не як периферійна, а як органічна складова загальноєвропейського філософського досвіду. І це доволі актуально в реаліях українського сьогодення.

Дисертант переконливо демонструє, що самопізнання в різних філософських традиціях розумілося не як суб'єктивістська замкненість у собі, а як відкритість до буття, до інших, до роду людського. Ця інтерпретація стає методологічним містком для подальшого розкриття освітнього виміру самопізнання.

У третьому розділі –«Розуміння освіти як самопізнання у контексті нового педагогічного мислення» – дисертант прагне показати, як розроблена методологія проявляє себе безпосередньо у сфері освітньої теорії та практики. Центральним поняттям тут стає «нове педагогічне мислення», яке автор, спираючись на теоретичний доробок Володимира Возняка, розкриває як таке, що перебуває у сфері свого предмета, тобто постає цілісною налаштованістю на мислиме. Особливо важливим є аналіз продуктивної уяви як здатності бачити реальність очима інших людей і, зрештою, очима всього роду людського, що й уможливлює самопізнання як впізнавання себе у світі.

Не можна оминути увагою того, що дисертант переконливо доводить: серйозне падіння мотивації до навчання у сучасній освіті зумовлене тим, що учні не вбачають у змісті навчання ту реальність, через яку вони крок за кроком впізнають самих себе. У цьому контексті самопізнання як категорія

постає не лише теоретичним конструктом, але й практичним орієнтиром для перетворення всієї освітньої парадигми.

Четвертий розділ – «Етичний та естетичний виміри самопізнання в освіті» – підсумовує та дає практично-методологічну апробацію запропонованої концепції. Саме тому він постає доволі вагомим, оскільки в цьому розділі відбувається системне розгортання авторської позиції щодо єдності виховання. Дисертант переконливо доводить, що розподіл виховання на окремі «напрями» – моральний, естетичний, трудовий тощо, є не лише методологічно хибним, але й практично шкідливим. Натомість пропонується бачення моральнісності виховання як такого, його естетичності та діяльнісності як взаємопроникних вимірів єдиного цілого.

Особливої уваги заслуговує аналіз суб'єкт-суб'єктних стосунків педагогічної взаємодії як єдиного простору, у якому може здійснюватися справжнє виховання. Автор аргументує, що лише нове педагогічне мислення, яке утверджує верховенство душевно-духовних вимірів над функціональними завданнями і виводить культуру в якості «третього суб'єкта» освітнього процесу, здатне забезпечити здійснення освіти як самопізнання.

У Висновках узагальнено результати проведеного дослідження, які повною мірою відповідають заявленим пунктам наукової новизни, винесеним на захист, а також окреслено перспективи подальшої розробки проблематики, яка є доволі перспективною з позиції майбутніх наукових розвідок.

Дисертаційну роботу оформлено відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Основні положення та результати дисертаційного дослідження, а також матеріали, що мають безпосередній стосунок до теми дослідження, оприлюднені у 13 наукових публікаціях, серед яких 4 статті опубліковано у фахових виданнях України (група Б) з філософських наук (з них 3 одноосібні) та 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Таким чином, наукові результати, представлені в дисертаційному дослідженні, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Поряд із загальним позитивним враженням від дисертації Олега Ярославовича Куртого є деякі моменти загального характеру, які викликають запитання і хотілося б більшої акцентуації у відповідях, зокрема:

1. Ми бачимо, що дисертант обґрунтовує самопізнання як категорію філософсько-освітнього дискурсу. Але тут виникає цілком слушне запитання: яким чином запропонована категоріальна аналітика самопізнання співвідноситься з суміжними поняттями – самосвідомістю, рефлексією, ідентичністю, – які широко вживаються як у філософській, так і в педагогічній літературі? Чи можливо більш чітко окреслити, у чому полягає специфіка самопізнання саме як категорії, на відміну від поняття чи концепту, в межах того категоріального ладу, який пропонує здобувач?

2. У дисертації також значна увага приділена концепту «нове педагогічне мислення», який постає важливим теоретичним ключем до розуміння освіти як самопізнання. Але знову ж таки запитання: чи не потребує поняття «нове педагогічне мислення» додаткової диференціації відносно конкретних форм його реалізації в сучасному освітньому просторі? Зокрема, яким чином автор бачить можливості переходу від теоретичного рівня обґрунтування нового педагогічного мислення до реальних змін у педагогічній практиці? Чи залишається концепт «нового педагогічного

мислення» у межах теоретичного ідеалу, чи він має конкретний діяльнісний вимір?

3. Велику цікавість викликає трактування продуктивної уяви як механізму самопізнання через бачення себе очима інших та очима роду людського. Чи можливо більш чітко зазначити специфіку саме «продуктивної» уяви на відміну від «репродуктивної», щоб уникнути понятійної невизначеності та методологічного перетину з іншими гуманітарними підходами?

4. Цілком практичне зацікавлення викликає авторське бачення ролі культури як «третього суб'єкта» освітнього процесу. І знову таки цілком практичне питання: яким чином реалізується присутність культури як суб'єкта в конкретних педагогічних ситуаціях? Що саме мається на увазі – це про зміст гуманітарних дисциплін, особливу роль мистецтва, традицій, чи про щось ширше? Можливо цей момент здалось би трішки конкретизувати, хоча це скоріше моя суб'єктивна думка.

Але незважаючи на поставлені запитання, які мають більше дискусійний характер і спрямовані на подальше поглиблення та уточнення концептуальних положень дисертаційної роботи, все ж вони не знижують загальної високої оцінки дослідження, а радше підкреслюють його наукову актуальність і потенціал для подальшого розвитку. Дисертаційна робота однозначно заслуговує позитивної оцінки.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Куртого Олега Ярославовича на тему «Самопізнання як категорія філософсько-освітнього дискурсу» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, і за своєю актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною була спрямована на виконання поставлених наукових завдань, які,

у свою чергу, були: спрямовані на окреслення у теоретичному вимірі проблеми природи категоріальності та категоріального ладу філософсько-освітнього дискурсу; містили аналіз змісту концепту «пізнай самого себе» в історії світової та вітчизняної філософії; піддавали критичному аналізу широко розповсюджені уявлення про самопізнання в педагогіці та психології; прагнули окреслити зміст поняття «самопізнання» та виокремити особливу роль самопізнання у контексті нового педагогічного мислення; намагались обернути зміст дослідження у напрямку радикального оновлення сучасної освіти, зокрема – через розкриття етичного й естетичного вимірів самопізнання у вихованні.

Дисертаційна робота повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені у п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Куртий Олег Ярославович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 «Філософія».

Рецензент:

Доцент кафедри філософії,
соціології та політології
ім. проф. Валерія Скотного
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
кандидат філософських наук _____ Мар'яна Галущак
«11» травня 2026 року

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар